

ΑΝΘΙΜΟΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΤΡΑΪΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

SILVER ALERT: ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Ὁ σοφός μας πρόγονος, στήν ἐρώτηση «τί εἶναι παιδεία;», ἀπαντοῦσε: γιά τὰ σώματα ἡ γυμναστική, γιά τῆς ψυχῆς ἡ μουσική (*Πλάτ. Πολιτεία* 376e). Ἐτσι μᾶς ὑπέδειξε ὅτι καί τὰ δύο συστατικά τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος χρειάζονται ἰσόποση καί διαρκῆ καλλιέργεια. Ὅποτε, τὸ «δαμόνιον» τοῦ Σωκράτους, ποῦ συνηθίζουμε νὰ ἐξηγοῦμε ὡς «φωνὴ τοῦ Θεοῦ», δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ «αὐτὸ ποῦ ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει καλά», (εἰδήμων – δαίμων – δαίμων). Ἡ γνώση, λοιπόν, εἶναι ὁ δρόμος ποῦ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στήν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ, προκειμένου στή συνέχεια ὁ Θεὸς νὰ ἀποκαλυφθεῖ στὸν ἄνθρωπο. Καί «τὸ παράπονο τοῦ Θεοῦ» εἶναι ποῦ δὲν ψάχνει νὰ τὸν βρεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν Ἐκεῖνος κρύβεται! Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν γνωρίζει τὸν Θεό, δὲν θὰ μάθει ποτὲ τὸν ἑαυτό του.

Ὁ Ψαλμωδὸς στὴ Βίβλο διδάσκει ὅτι μόνο ἡ κατάκτηση τῆς παιδείας βοηθάει τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴν πράττει ὅσα ἐξοργίζουν τὸν Κύριο (2,12), καί ὁ Ἡσαΐας θεωρεῖ τὴν ἀπαιδευσία τοῦ ἀνθρώπου αἰτία ζηλωτικοῦ φανατισμοῦ (26,11). Ὁ Χριστὸς θλίβεται ὅταν οἱ μαθητὲς του παραμένουν ἀνεπίδεκτοι τοῦ πνεύματος ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς διέπει (*Λουκ.* 9,55). Ὁ Ἄπ. Παῦλος ἐπιμένει ὅτι μόνη ἐλπίδα τῶν «ἀντιδιατιθεμένων» νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τῆς παγίδος τοῦ διαβόλου καί νὰ συνέλθουν, εἶναι ἡ παιδαγωγία (*Β΄ Τιμ.* 2, 25-26). Καί μὲ αὐστηρότητα παραδίδει τοὺς ψευδοδιδασκάλους στὸν σατανᾶ «γιά νὰ παιδευτοῦν, προκειμένου νὰ πάψουν νὰ βλασφημοῦν» (*Α΄ Τιμ.* 1, 20).

Τὰ παραπάνω δὲν εἶναι ἀποκλειστικότητα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἢ τῆς βιβλικῆς πνευματοδοξίας. Σὲ κάθε λαὸ καί σὲ κάθε θρησκεία βρίσκονται ψήγματα ἀναφορᾶς στήν διαιώνια καί πανανθρώπινη ἀξία τῆς παιδείας. Ἐκεῖνο ποῦ κάνει τὴ θεολογικὴ μᾶς παιδεία μοναδική, εἶναι ἡ στόχευσί της. Δὲν ἀποβλέπει στήν πληθωρικὴ αὔξηση τῆς γνώσεώς μας γιά τὸν κόσμον οὔτε στὴ μείωση τῆς ὑπαρξιακῆς ἀπορίας κάθε ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐπιδιώκει τὴ μόρφωσή του.

Σύμφωνα με τὰ παλαιὰ λεξικά, «παιδεία εἶναι... τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου». Τὸ δὲ Ὑπουργεῖο Παιδείας εἶναι «τὸ ἐπιμελούμενο τῆς μόρφωσις τῶν πολιτῶν».

Στὴ γλῶσσα μας τὸ ῥ. «μέρφω» σήμαινε φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ὠραιότητα, ἃ-μορφο ἦταν τὸ ἄσχημο καί, συγχρόνως, τὸ αἰσχρό. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει τὴν αὐτοσυνειδησία ὅτι μοναδικὸς σκοπὸς τῆς εἶναι «νὰ μορφώσῃ τὸ ἄλλότριον», νὰ δώσῃ μορφὴ στὸ ἐχθρικό, στὸ ξένο, στὸ τσαλακωμένο. Ἐδῶ θὰ χρειαστεῖ, ὅμως, νὰ κάνω μιὰ ἀναδρομὴ. Ὁ Θεὸς τοποθέτησε τὸν ἄνθρωπο μπροστὰ στὸ «δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Ἡ γνώσις ὡς ἄθλημα, θὰ τὸν βοηθοῦσε νὰ ἐπιλέξῃ ἀνάμεσα στὰ δύο. Ἡ περιπέτεια τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποία ὀνομάζουμε «πτώσις» (καὶ κακῶς ἐννοοῦμε ὡς τιμωρία), εἶχε μόλις ἀρχίσει. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία, ὡς ἐννοία καὶ κατάσταση, στὶς πρώιμες ἐκείνες προϊστορικὲς ἐποχὲς ἦταν ἀκατανόητη, γι' αὐτὸ ἡ Βίβλος περιγράφει λιτὰ τὴν προίκα τῆς ἐλευθερίας ὡς «δόξα καὶ τιμὴ». Δόξα εἶναι ἡ ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ διαμορφώνει γνώμη καὶ νὰ ἔχει ἐλεύθερη ἐπιλογὴ, ἐνῶ τιμὴ εἶναι ἡ βαθειὰ ἐναίσθησις τῆς θείας προελεύσεως καὶ τῆς ἀθανασίας τοῦ πυρῆνος τῆς συνειδητῆς του ὑπάρξεως. Ὁ ἄνθρωπος, τότε, δὲν εἶχε τὴν γνώσις, ὁπότε ἔπρεπε, ὡς κτίσμα, νὰ ἐμπιστευθεῖ τὸν Κτίστη (ὅπως κάθε παιδί τὸν γονιὸ του, μέχρι νὰ ἐνπλικωθεῖ). Ὅμως, δὲν τὸ ἔκανε. Ἔτσι, μπῆκε στὸ πλοῖο τῆς ἱστορίας, ἐφελκίστηκε στὸν ἀπόπλου του καὶ μέσα στὰ παφλάζοντα κύματα τοῦ Ὠκεανοῦ τῆς ζωῆς, γνώρισε καὶ ξεχώρισε τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατο. Στὸ τέλος τῆς ἱστορίας θὰ ἀγκυροβολήσει ἐκεῖ ἀπ' ὅπου κάποτε σάλπαρε, πρὶν ναυαγήσῃ στὴν ποιότητα καὶ στὴν ποσότητα αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ βίου. Τελικὰ, ἡ ἐλευθερία ἀποδείχτηκε ριποκίνδυνο ἄθλημα, ἔκρυβε κακοτοπιὰς ποὺ ἀμαύρωσαν, πλήγωσαν, ἐξάντλησαν τὸν ἄνθρωπο, τὸν πόνεσαν καὶ ἔχασε τὴν πρώτην του φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ὠραιότητα, τὴν ἀνέμελη καὶ ξέγνοιαστη μορφὴν του. Ἀλλοτριώθηκε στὶς ξενιτιὰς, ἔγινε δοῦλος, ἔτρωγε ξυλοκέρατα, ἀπώλεσε τὴν προπτερινὴν του αἴγλη. Αὐτὴ ἡ κατάντια διήρκεσε μέχρι τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἐπέφερε τὴν πρὸ τολμηρῆς τομῆς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Δίδαξε μὲ λόγια καὶ ἀπέδειξε μὲ ἔργα ὅτι δὲν ἐξέλιπε, ὑπάρχει ἀκόμα, ἡ δυνατότητα νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀρχικὴν του κατάσταση, πρὶν τὸν θεληματικὸν του ὑποβιβασμὸν σὲ θηλαστικόν. Ἀρκεῖ φυσικὰ νὰ γνωρίσῃ ἐπακριβῶς καὶ νὰ ἐπιλέξῃ ὀρθῶς. Ἡ γνώσις θὰ τὸν καλέσῃ σὲ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία θὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ στὴν σωτηρία. Ὅχι μόνον τὸν ἄνθρωπο ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρην τὴν δημιουργία, ἡ ὁποία θὰ σωθῇ «διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος». Τελειῶνω, τὴν γνώμην αὐτὴν

ανάδρομή, με την άπλοϊκή κατάληξη ότι πράγματι, όλα είναι ζήτημα παιδείας που οδηγεί στη γνώση, ακόμα και του ίδιου του Θεού, μέσω βεβαίως του θελήματός του.

Νά ξεκαθαρίσω, όμως (και θα επανέλθω σ' αυτό στη συνέχεια), πώς όταν λέω εκκλησιαστική παιδεία δεν εννοώ τη θρησκευτική. Η Έκκλησία ξάφνιασε ευχάριστα τον κόσμο, όταν αποκαλύφθηκε σ' αυτόν (γι' αυτό ο λόγος της ονομάστηκε εϋ-ἄγγελμα), επειδή ἦταν, ως ἐκ τῆς φύσεώς της, ἡ παντελῆς ἀπόρριψη κάθε μορφῆς θρησκευτικότητας. Τὸ μήνυμα ποὺ κόμιζε, ἐλευθέρωνε τὸ πνεῦμα κάθε ἀνθρώπου ἀπὸ τῆ σχιζοφρένεια τῆς θρησκείας. Καθὼς καὶ ἡ δομὴ της· γι' αὐτὸ ἀπέφυγε τὴ θεσμοθέτηση ἱερέων καὶ ἀρχιερέων ἀλλὰ ὀνόμασε τοὺς λειτουργοὺς της πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους. Ἔτσι ἡ Έκκλησία, οἰκειοποιούμενη κάθε καλὸ ποὺ προϋπῆρξε στὸν κόσμον καὶ ἀξιοποιώντας κάθε ὠφέλιμο ποὺ ἔκτοτε, μέχρι καὶ σήμερον, προκύπτει στὴν ἀνθρωπότητα, ἔχει τὴν ἀνεπὶ δυνατότητα, μετὰ τὴ μοναδικὴ γονιδιακὴ εὐπλασία ποὺ διαθέτει, νὰ γίνεται κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, ὁπότε συγχρόνως παραδοσιακὴ, ἀναπτυξιακὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ! Κι αὐτὸ, ἐπειδὴ ἡ Έκκλησία δὲν εἶναι μουσειακὸ ἔκθεμα, ἀλλὰ εἶναι ζωὴ, τρόπος ζωῆς «τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης» (Α' Τιμ. 1, 8). Ὁ Χριστὸς ἐπιβεβαίωσε ὅτι ἦρθε γιὰ νὰ μᾶς διδάξει τὸ πὼς πρέπει νὰ ζοῦμε, καὶ μάλιστα μετὰ ποιότητα ἀτελεύτητης ζωῆς. Γι' αὐτὸ, ἡ Έκκλησία δὲν ἀσχολήθηκε ποτέ (παρὰ μόνον σὲ ἐποχὲς ἀδυναμίας της), μετὰ τὴν ἠθικὴ τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ ἡ ἠθικὴ εἶναι σύστημα ἀξιών καὶ ἡ Έκκλησία ὑπῆρξε πάντοτε ἀντι-συστημικὴ. Ἡ Έκκλησία ἦταν πάντα ζυμᾶρι, ποὺ ὅταν φουσκώνει, βγαίνει ἀπὸ τὴν πινακωτὴ καὶ ξεχειλίζει, γιὰ νὰ θρέψει τὸν κόσμον. Ἡ Έκκλησία θεωρεῖ ὅτι ὅλος ὁ κόσμος, ἀνεξαιρέτως, «κεῖται ἐν τῷ πονηρῷ» (Α' Ἰω. 5,19), ὅμως ὁ ρόλος της δὲν εἶναι νὰ κρίνει τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ τὸν σώσει. Ἔτσι προτείνει ποικίλους τρόπους ἀλλαγῆς τοῦ νοῦ, ἐθελούσιας μεταστροφῆς τῆς βουλήσεώς του καὶ ἐπίμονης ἀθλητικῆς ἀποφασιστικότητας. Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς εκκλησιαστικῆς παιδείας καὶ προσβλέπει στὸ νὰ σκῶσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὶς ραστῶνικὲς κερκίδες καὶ νὰ τὸν κατεβάσει στὸν στίβον «γιὰ νὰ ζήσει».

Ἡ μόνη συνασθηματικὴ ἀναστολὴ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀνακόψει αὐτὴν τὴν ἐκπαιδευτικὴ πορεία, θὰ ἦταν τὸ στιγμιότυπον τοῦ θανάτου, ὅμως ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ βεβαιωμέναι ἐμφανίσεις του, καταρρίπτουν τὸν φόβον τοῦ τέλους, ὁπότε ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς γεννήσεώς του ζῆ τελείως ἀσυμβίβαστος μετὰ κάποια ἡμερομηνία λήξεως. Μετὰ αὐτὴν τὴν τροχοδρομημένη ἐκκίνηση ἡ Έκκλησία ἐπιβεβαιώνει τὴ ρῆσιν τοῦ Κυρίου, ὅτι «δὲν θὰ γνωρίζῃ θάνατον ποτέ» (Ματθ. 16,18), ἐπειδὴ θὰ ἀνοίγεται διαρκῶς, τολμηρὰ

καὶ ἄφοβα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων, ὅταν οἱ θρησκευεῖς ὀλοένα θὰ κλείνονται καὶ φοβισμένες θὰ ταμπουρώνονται πίσω ἀπὸ πολύμορφους φονταμενταλισμούς. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι σύμφωνα μὲ τὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, «... φονταμενταλισμὸς εἶναι θεολογικὸ ρεῦμα τοῦ ἀμερικανικοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐχθρικό ἀπέναντι στὴν ἐπιστήμη, ποὺ στοχεύει στὴν ἐπιστροφή στὶς ἐθνικὲς καὶ θρησκευτικὲς παραδόσεις». Ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία κάθε δικό της τὸ κοινώνει σὲ ὅλους καὶ κάθε ξένο τὸ αἰσθάνεται δικό της.

Ἔτσι, δίνει μορφὴ φιλικὴ καὶ οἰκεία σὲ κάθε ἐχθρικό καὶ ξένο. Δὲν διαχωρίζει, δὲν ὑψώνει φραγμούς, στοὺς ναοὺς της, μάλιστα διαθέτει στασίδι γιὰ ὅλους ἀνεξαιρέτως, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς ἀβάπτιστους. Δὲν βλέπει γύρω της ἐχθρούς, ἀλλὰ «παραπλανημένους φίλους», ἀγκαλιάζει τοὺς πάντες, ὡς δυνάμει ἀδελφούς καὶ παιδιὰ της (εἴτε «κατὰ σάρκα» εἴτε «διὰ τῆς ἐπαγγελίας», *Γαλ. 4, 22*).

Μὲ αὐτὴν τὴν ἐξάρτυση καὶ τὴν αὐτοπεποίθηση, ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της ὑπεύθυνο ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ λάσπη μὲ τὴν ὁποία γράφεται ἡ ἱστορία. Δὲν ἐπιδιώκει ῥόλους οὔτε ἀρμοδιότητες, ἐπειδὴ γνωρίζει καλὰ τὸν λόγο τῆς ὑπάρξεώς της. Δὲν ἀποποιεῖται τὴν εὐθύνη της οὔτε τὴν μεταθέτει ἀλλοῦ. Ὁ ρόλος καὶ ἡ εὐθύνη της, δὲν ἀφοροῦν μόνο στὴ σύνολη ἀνθρωπότητα. Ἀφοροῦν καὶ στὸν σύμπαντα κόσμο ὁ ὁποῖος μᾶς περιβάλλει. Γνωρίζει καλὰ ἡ Ἐκκλησία, πῶς προήλθε αὐτὸς ὁ κόσμος καὶ ποιοὶ θὰ εἶναι τὸ νομοτελειακὰ φυσιολογικὸ τέλος του (*Β΄ Πέτρ. 3,10*). Ὅποτε, ἡ ἐνασχόλησί της μὲ τὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα, γιὰ παράδειγμα, δὲν εἶναι ἀπλὴ δευτερεύουσα δραστηριότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου. Εἶναι θεμελιακὸ καθήκον τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ζήτησε «νὰ μὴν πεταχτοῦν τὰ περισσεύματα» (*Ματθ. 14,20*). Ἐξάλλου, στὴν ἀνασυγκρότηση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν καινούργιο οὐρανὸ καὶ τὴν καινούργια γῆ (*Ἀποκ. 21,1*), ὀλόκληρη ἡ κτίσις καὶ ἡ μέχρι τῶρα δημιουργία θὰ συμποσοῦται στὰ ἀναστημένα, ἄφθαρτα, ἀνθρώπινα σώματα. Τὰ τέσσερα ἀρχέγονα ριζώματα τῆς δημιουργίας μὲ τὴν πεμπτουσία τοῦ νέου Ἀδάμ, θὰ συμπαρασύρουν, τὸν μέχρι τῶρα «καλὸν λίαν» κόσμον μας στὴν ἄριστη βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ παιδεία, λοιπόν, τὴν ὁποία μᾶς προτείνει ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἀδῆριτη καὶ ἐπιτακτικὴ εὐθύνη της, στοχεύει σὲ ἕνα σκοπὸ: νὰ μορφωθεῖ, νὰ πάρει μορφὴ κάθε «ἄλλότριον» καὶ ξεφεύγοντας ἀπὸ τὸ ἀνεύθυνο πλῆθος τῶν ἀνωνύμων ὄντων, νὰ γίνῃ μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο πρόσωπο, γεμᾶτο ὑποχρεώσεις ὅπως καὶ προνόμια. Τὸ πρόσωπο αὐτό, πνευματικὸ καὶ συνάμα ὑλικό, θὰ εἶναι τὸ ἀρχέγονο ἐκεῖνο «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ δημιουργήμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ὀλόκληρη ἡ δημιουργία θὰ ἀποκατασταθεῖ στὴ σωτηρία της.

Καθίσταται, φαντάζομαι, κατανοητό, γιατί η Έκκλησία δεν είναι θρησκεία με σκοπό την άπονομή τιμής και λατρείας σὲ «κάποιον» Θεό. Δεν ἐπιδιώκει τὴν πάταξη τῆς φτώχειας στὸν πλανήτη. Δεν ἔχει ψευδαισθήσεις ἠθικῆς βελτιώσεως τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ οὔτε ἐπωάζει παρηγορητικὲς ἐλπίδες σὲ κάποιον παράδεισο. Ὅλα αὐτά, «τῶν μὴ κοιωμένων τὰ ὄνειρα», μποροῦν νὰ θεραπεύονται ἀπὸ θρησκείες, φιλοσοφίες, εὐνομούμενες πολιτείες καὶ ὀργανωμένες κοινωνίες. Δευτερευόντως μπορεῖ νὰ βοηθοῦν, ὅμως δὲν εἶναι ὁ κύριος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς φανέρωσε (κακῶς λέμε, ἴδρυσε· ἐπειδὴ προῦπῆρχε), τὴν Έκκλησία του στὴ γῆ καὶ τὴ στερέωσε μὲ τὸ αἷμα Του.

Πάντως, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι στὴν ἐποχή μας, ὁ λόγος περὶ παιδείας γενικά, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, εἰδικότερα, δὲν εἶναι διόλου εὐκόλος. Μέχρι τώρα, ἡ μὲν γενικὴ παιδεία ἦταν πάντα... ἑλληνική, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ ἦταν μονίμως ἑλληνορθόδοξη. Ὅμως, ἀπὸ τότε ποὺ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸν τόπο μας καὶ οἱ ἑλληνικὲς ἔδρες σπουδῶν κλείνουν ἢ μὰ μετὰ τὴν ἄλλη στὰ ξένα Πανεπιστήμια, ἡ μὲν γενικὴ παιδεία μετατράπηκε σὲ πληροφορία καὶ Βικιπαιδεία, ἡ δὲ βαθυνούστατη ἐκκλησιαστικὴ, ξέπεσε σὲ ἠθικισμὸ καὶ λαϊκὴ παράδοση.

Ὅποτε τί; Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χιλιάδες χρόνια, θὰ παύσει ἡ Έκκλησία νὰ εἶναι τὸ ἀλάτι τῆς γῆς; Ποὺ εἶτε προφάσει εἶτε ἀληθεία, δίνει νοστιμιά, γεύση καὶ χρῶμα στὴν τροφὴ τοῦ κόσμου; Ὅπωςδῆποτε ὄχι! Ἐξάλλου, ἡ Έκκλησία δὲν ἐφανίστηκε στὸν κόσμον ὡς γέννημα καὶ δημιουργημα κάποιας παιδείας. Ἀντίθετα· ἡ Έκκλησία διέσωσε μὰ παιδεία, τὴν ἑλληνικὴ (τὴν ὁποία διασώζει μέχρι σήμερα) καὶ τὴν «ἀναβίβασε» σὲ ἐκκλησιαστικὴ!

Γι' αὐτό, ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία (τουλάχιστον στὴν Ὁρθόδοξη ἔκφρασή της), ὀφείλει νὰ ἀνασκουμπωθεῖ καὶ νὰ δώσει δυναμικὸ παρὼν στὶς δύο βασικὲς διαστάσεις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τὴ θεολογικὴ καὶ τὴν ἱστορικὴ.

Εἶναι ἀνάγκη, «πάση θυσία», νὰ ἐντρυφήσουμε στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία καὶ νὰ τὴ σπουδάσουμε σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴ θρησκευτικὴ, ἐπειδὴ ἡ δευτέρη, κλειστὴ καὶ φοβικὴ, μὲ ἔθνικὰ πάντα χαρακτηριστικὰ, μὲ αὐστηρὴ συνήθως τυπολογία, μὲ ἐσωτερικὸ κανονισμό, μὲ ἱερούς τόπους καὶ ἱερὰ βιβλία, δὲν μπορεῖ οὔτε στὸ ἐλάχιστο νὰ καλύψει τὸ εὖρος τῆς πρώτης. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ἡ λογικὴ λατρεία μας, ὁ διάλογος τοῦ Κυρίου μὲ τὴ Σαμαρείτισσα καὶ ἡ ἐμπειρικὴ, ζωντανὴ μας παράδοση (ποὺ ἐμπεριέχει τὴν Ἁγία Γραφή), ἀπελευθερώνουν τὴν Έκκλησία μας ἀπὸ τὰ

ἀτεγκτα δεσμὰ τῆς θρησκευτικότητας. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ κινεῖται ἀνετώτατα σὲ κάθε χρονικὴ ἐποχὴ καὶ σὲ κάθε γεωγραφικὴ περιοχὴ. Νὰ συνδιαλέγεται στὰ ἐργαστήρια καὶ στὰ ἀμφιθέατρα μὲ σημερινὲς ἢ αὐριανὲς ἐπιστῆμες. Νὰ προσαρμόζεται μὲ κάθε ἐθνικὴ ἰδιοπροσωπία καὶ τελικὰ νὰ τὴ διαμορφώνει. Νὰ ἀντλεῖ διαρκῶς ἀπὸ τὴν πλουσιότατη δισηλιόχρονη παράδοσή μας. Συγχρόνως, ὅμως, νὰ μπορεῖ νὰ ἀναπτύσσει ταχύτατους μηχανισμοὺς εὐελιξίας, προκειμένου νὰ ἀποφασίζουμε γιὰ σημερινὰ προβλήματα τῶν πιστῶν (γιὰ τὰ ὁποῖα Γραφὴ καὶ Παράδοση σωποῦν), ὥστε νὰ ἀναπαύονται οἱ συνειδήσεις τους, οἰκονομῶντας ἔτσι τὴ σωτηρία τους. Ἡ Ἐκκλησία δὲν κλειδαμπαρώνεται σὰν ἀκριβὸ μαργαριτάρι μέσα σὲ πολύτιμη κασετίνα, οὔτε χαντακώνεται σὰν τὸ τάλαντο μέσα στῆ γῆ (Ματθ. 25, 14). Ἡ Ἐκκλησία βγαίνει στὴν ἀγορὰ τῆς κοινωνίας καὶ κονταροχτυπιέται στὸ συνειδησιακὸ χρηματιστήριο τῶν ἀξιών, καθημερινά. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ζωὴ καὶ δράση, ὁπότε ὀφείλει νὰ εἶναι πάντα «ἐπὶ ποδός», σὲ ἐργήγορση καὶ ἐπικαλούμενη τῆ θεῖα ἔμπνευση νὰ ἀποφασίζει μὲ κριτήρια σωτηριολογικά.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία δὲν χωρίζει τὴν εὐσέβεια ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη, ἐπειδὴ ἐκεῖ γύρω καιροφυλακεῖ ἡ νοοτροπία τοῦ προτεσταντισμοῦ. Δὲν προβάλλει τύπους εὐλαβείας, ἐπειδὴ αὐτοὶ καταλήγουν ὅπωςδήποτε στὴν ὑποκρισία, τὴν ὁποία σπηλίτευσαν τὰ «οὐαί», τόσο σκληρά. Δὲν γνωρίζει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θεανδρικό πρόσωπο τοῦ Κυρίου, κανένα ἄλλο πρόσωπο «αὐθεντικοῦ» γέροντος ἢ «ἐπαγγελματία» χαρισματοῦχο. Τὰ αὐθεντικά καὶ χαρισματοῦχα πρόσωπα ὑπάρχουν· ὅμως γιὰ νὰ διδάσκουν ταπεινῶς μὲ τὶς πτώσεις τους καὶ νὰ δείχνουν μὲ τὸ δάκτυλο τὸν Χριστό, ὄχι τὸν ἑαυτὸ τους σὲ παράλληλη θέση. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία δὲν γίνεται δεκανίκι στὶς ζωὲς μας, ἀλλὰ τροφοδοτεῖ καὶ ἐνισχύει τὴν αὐτοπεποιθήσῃ μας, ὥστε νὰ πατάμε γερὰ στὰ πόδια μας. Δὲν μᾶς βάζει σὲ θερμοκοιτίδα, δὲν μᾶς ἀπομονώνει ἀπὸ τὴ ζωὴ, μᾶς προτείνει νὰ τὴ ζήσουμε πλέρια, ὅμως νὰ τὴ ζήσουμε «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία δὲν ἐμπορεύεται ἐλπίδες, δὲν ἐξαπολύει κατάρεις, δὲν κραδαίνει βασκανίες, δὲν τρομοκρατεῖ μὲ ἀρμαγεδδῶνες, δὲν πανικοβάλλει μὲ καταστροφές, δὲν ὑπολογίζει «καιροὺς καὶ χρόνους» (Πραξ. 1, 7), δὲν φοβᾶται συνωμοσίες, δὲν βλέπει γύρω τῆς ἐχθροῦς, δὲν τάξει παραδείσους, δὲν ὑποβαθμίζει τὴ Λατρεία μας σὲ παντομίμα, δὲν μετατρέπει τὸ Μυστήριό σὲ μαγεία, οὔτε ἐμφανίζει τὴ Χάρη ὡς θέαμα. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία εἶναι ὁμορφὴ, λογικὴ, φέρνει χαρὰ, ἀγκαλιάζει τὰ πάντα, χαμογελᾷ σὲ ὅλα, κατανοεῖ τὶς ἀτέλειες, συμπονεῖ μὲ τὶς ἀστοχίες, σέβεται τὶς πτώσεις καὶ προτείνει ἀνατάσεις. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἔμφυτο ἔρωτα, κάθε ψυχῆς πρὸς τὸν Χριστό,

δὲν τὸν ἐκφράζει μὲ ἀποστροφή τοῦ κόσμου καὶ ζηλωτικὸ μῖσος ἐνάντια στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸν ἐκδιπλώνει μὲ πρόσληψη καὶ ἀγάπη.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία δίνει θελκτικὰ τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὸν σύγχρονο κόσμο. Ἔλκει κάθε νέο ἄνθρωπο, κάθε τεχνοκράτη, κάθε σκεπτικιστή. Γίνεται «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα» (Α΄ Κορ. 9, 22). Ἐπικαιροποιεῖ χρονικὰ τὶς διδακτικὰς Ἀκολουθίες μας καὶ καθιστᾷ γλωσσικὰ προσπελάσιμες τὶς ἔννοιές τους, προκειμένου νὰ μὴν ἀφήσει κανέναν ἄγευστο τῆς ἐμπειρίας μας καὶ ἀκοινώνητο τῆς ἐλπίδος μας.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία εἶναι διαδραστικὴ. Ἐντροφᾷ στὶς αἰτίες ποῦ τόσο λαθεμένα ἔσυραν ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ τόσο βλάσφημα «κούμπωσαν» στὸ παρὸν, τὴν ἔννοια τοῦ «ἀποτειχισμού», δημιουργώντας περιδεεῖς, τάχα χριστιανικὰ συνειδήσεις, σχίζοντας ὅμως ἔτσι, τὸν ἄρραφο χιτῶνα τοῦ Κυρίου, τὸν ὁποῖο σεβάστηκαν ἀκόμα καὶ οἱ σταυρωτές Του.

Ἀγωνιᾷ γιὰ τὶς παθογένειες ποῦ ἐκτρέφουν θανατηφόρους γεροντισμούς, ἀλλὰ καὶ τὶς προσωπικότητες ποῦ ἀποτοποιοῦνται τὴν ἐλευθερία μὲ τὴν ὁποία μᾶς περικόσμησε ὁ Θεός.

Προβληματίζεται γιὰ τὸν θεσμό τοῦ γάμου ποῦ διαλύεται, γιὰ τὶς αἰτίες ποῦ φέρνουν ἄλλες μορφὲς οἰκογένειας, καθὼς γιὰ καὶ τοὺς ἀγάμους «ἐν τῷ κόσμῳ» κληρικούς, ποῦ ὀλοένα αὐξάνονται, σὲ σχέση μὲ τοὺς ἐγγάμους.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία δὲν ἀφήνει νὰ μᾶς προσπεράσει ἀναξιοποίητη ἢ σύγχρονη τεχνολογία, ἀλλὰ οὔτε δαμνοποιεῖ τὴν τεράστια προσφορά τῆς. Διατηρεῖ ὑγιεῖς καχυποψίες γιὰ ἐνδεχόμενες ἀνελεύθερες ἐπελάσεις τῆς στὰ προσωπικά μας δεδομένα καὶ ἂν δὲν ἀπογυμνωνόμαστε καθημερινῶς στὸ FB, τότε μᾶς θωρακίζει «μὲ τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, τὸν θώρακα, τὴν περικεφαλαία καὶ τὴν μάχαιρα τοῦ Πνεύματος» (Εφ. 6, 13).

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία εἶναι ἡ μόνη ποῦ μπορεῖ νὰ ἐκφράσει βαρύνουσα ἄποψη γιὰ τὴν τεχνητὴ νομοσύνη, ἡ ὁποία ὀλοένα καὶ περισσότερο κερδίζει ἔδαφος στὴ ζωὴ μας. Ἔχουμε ξαναδεῖ τὸ ἔργο, ἔστω σὲ... διασκευί: Ὁ Θεὸς κάποτε δημιούργησε ἕνα «ρομπότ» (χωρὶς data καὶ μὲ τὴν πνοή του), ὅμως δὲν φοβήθηκε νὰ τὸ δημιουργήσει ἐλεύθερο, μὲ δικαίωμα ἐπιλογῆς: νὰ μείνει κοντὰ Του ἢ νὰ φύγει μακριὰ Του. Ἡ συνέχεια εἶναι γνωστὴ. Στὴν ἐποχὴ μας καὶ ὁ ἄνθρωπος καμώθηκε ὅτι ἔγινε δημιουργός...! Δημιούργησε ρομπότ, ἤδη ὅμως ἄρχισε νὰ τὸ φοβᾶται, μὴν τυχὸν αὐτονομηθεῖ, μὴν τυχὸν αὐθαιρετήσει καὶ στραφεῖ ἐναντίον του. Ἄρα, οἱ κόκκινες γραμμὲς μὲ τὶς ὁποῖες ἡ τεχνητὴ νομοσύνη σίμερα, ζητεῖ νὰ περιθριγκωθεῖ, μόνο στὴν ἰδική μας ἐκκλησιαστικὴ παιδεία μποροῦν νὰ ἐξευρεθοῦν.

Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία συγκρατεῖ τὴν αὐθαιρεσία καὶ προσγειώνει τὴν αὐταρχικότητα κάθε κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ συγχρόνως τροφοδοτεῖ τὴν πολιτικὴ μὲ πνεῦμα. Δὲν συστρατεύεται σὲ κόμμα οὔτε «κατεβαίνει» στὴν πολιτικὴ, ἀλλὰ τοποθετεῖ ὅλους τοὺς κομματικούς χώρους ἐνώπιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος τοῦ λαοῦ μας καὶ ζητεῖ νὰ τὸ θυμοῦνται, ὅταν νομοθετοῦν καὶ νὰ τὸ σέβονται, ὅταν ψηφίζουν. Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία τιμᾷ καὶ κατανοεῖ τὴν ἀγωνία τῆς συχνῆς ἐναλλαγῆς τῶν πολιτικῶν προσώπων στὶς δημοκρατικὲς ἐξουσίες καὶ διαισθάνεται τὸ εἰδικὸ βάρος τῆς ἰσοβιότητος τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακονιῶν.

Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία ἔχει ἐξαρετικὰ ὑπεύθυνη γνώμη καὶ ἱστορικὰ δοκιμασμένη ἄποψη, γιὰ τὰ δύο μεγάλα ποτάμια ποὺ προσφάτως διακλαδίστηκαν μὲ βοή σὲ ἀμύπολλα ρυάκια, στὸν πλανήτη. Ἐννοῶ, τῆς Πολιτικῆς Ὁρθότητος καὶ τοῦ Δικαιωτισμοῦ. Ἡ γνώμη καὶ ἡ ἄποψη τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ἀρνητικὴ, ἀλλὰ προϋποθέτει ὄρους καὶ ὄρια. Ἄν δὲν τεθοῦν, ὑποπτεύομαι ὅτι μέσα στὸ βαλτώδες ὑπέδαφος τους θὰ πνίξουν τὶς καλὲς προθέσεις τους.

Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία, ἂν καὶ «ἔρχεται» ἀπὸ παλαιότερες ἐποχές, μπορεῖ νὰ νοηματοδοτήσῃ τὸν ἠλεκτρονικὸ Τύπο καὶ τὶς ραγδαίες ἐπιμεβάσεις του στὴ ζωὴ μας, ἀλλὰ συγχρόνως μπορεῖ νὰ δώσει πνευματικότητα καὶ ἐλευθερία σὲ κάθε ἀπόπειρα δημοκρατικῆς «ἠλεκτρονικῆς διακυβέρνησης».

Θὰ μπορούσε κάποιος νὰ διερωτηθεῖ, γιὰ τὴν ἐπεκτείνεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία σὲ τόσες πτυχὲς τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ νὰ ἔχει ἄποψη γιὰ ὅλες! Ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν εἶναι ἀνάρμοστη, εἶναι καὶ λογικὴ, ὅταν ἀναφερόμαστε σὲ θρησκείες. Ἀφοῦ ὅμως μιᾶμε γιὰ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία, τότε, ἄς μὴν λησμονοῦμε ὅτι ἐτυμολογικὰ ἡ λέξη «ἐκκλησία» καλύπτει κάθε λεπτομέρεια τοῦ ἀνθρωπίνου κοινωνικοῦ βίου. Ἔτσι, δὲν μπορεῖ νὰ «θεᾶται τὴ ζωὴ», ἀλλὰ νὰ τὴ ζῆ, καταγράφοντας τὴ δική της ἱστορία.

Φτάνοντας λοιπὸν στὴ δεύτερη διάσταση τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τὴν ἱστορικὴ, ἀλλὰ καὶ τὴ σχέση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας παιδείας μ' αὐτήν, ἀντλοῦμε χρήσιμες γνώσεις καθὼς καὶ τραυματικὲς ἐμπειρίες τοῦ παρελθόντος, προκειμένου νὰ φωτίσουμε τὸ μέλλον μας. Διαφορετικά, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία θὰ διδάσκει, ὅ,τι διδάσκει καὶ ἡ γενικὴ: ὅτι δὲν διδάσκει τίποτε! Ἐξηγοῦμαι μὲ τρία παραδείγματα.

α. Γνωρίζουμε ότι η Οικουμένη γεννήθηκε σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή (όταν ο Μεγ. Ἀλέξανδρος πέρασε τὰ Δαρδανέλλια) καὶ πέθανε τὸν ζ' αἰῶνα (όταν ὁ Ἡράκλειος κατάργησε τὴ διγλωσσία –ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν– τῆς Αὐτοκρατορίας). Ἐκτοτε, ἡ αὐξανόμενη ὁμοιογένεια τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους συμβάδιζε μὲ τὴν ἐδαφικὴ συρρίκνωσή του. Ἡ ἐγκληματικὴ κατάργηση τῆς διγλωσσίας προκάλεσε ἀγεφύρωτο χάσμα ἐπικοινωνίας μὲ τὸν δυτικὸ κόσμο. Τὸ Βυζάντιο, ἐγκαταλείποντας τὴ Δύση, τὴν «πέταξε» ἀνάληπτα στὴν πολιτιστικὴ ἐπίδραση τοῦ Ἰσλάμ. Ἐπιδιώκοντας ἀπελπισμένα ἡ Δύση νὰ ξαναποκτήσει πρόσβαση στὴν Ἀνατολή, στράφηκε δυτικότερα καὶ διέσχισε τὸν Ἀτλαντικὸ. Τότε ἦταν ποῦ «ἡ δική μας» Ἀνατολὴ συρρικνώθηκε, μέχρι ποῦ ἐξαφανίστηκε τελείως. Στὸ μεταξύ, τὸ Ἰσλάμ εἶχε στοχεύσει νὰ καταπιεῖ τὴν περσικὴ αὐτοκρατορία καὶ στὴ συνέχεια τὴ βυζαντινὴ. Τὸν πρῶτο στόχο τὸν πέτυχε ἀμέσως. Γιὰ νὰ καταφέρει τὸν δεύτερο, χρειάστηκε ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν Μογγόλων. Τὸ Ἰσλάμ ὅμως, παράλληλα μὲ τὴ γεωπολιτικὴ πίεση, ἄσκησε καὶ πολιτισμικὴ. Θυμόμαστε τὶς ἐπιθέσεις του κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Κρήτης, τῆς Σικελίας, τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀλλοῦ, ὅμως δὲν ἐκτιμοῦμε τὴν ἀποτελεσματικότητά των ἐπιθέσεων του κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μὲ τὶς αἰρέσεις τοῦ μονοφυσιτισμοῦ καὶ τῆς εἰκονομαχίας. (Δρακόπουλου Παν., *Μεσαίωνας Ἑλληνικὸς καὶ Δυτικὸς*, ἐκδ. Ἐποπτεία Ἀθῆναι 1985).

Σήμερα, ἡ «Οἰκουμένη μας» (ἢ ὅπως τὴ λέγαμε παλαιότερα: «ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή») εἶναι στὴ Δύση. Πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀνοίγεται καὶ τὸ Ἰσλάμ. Τὰ ἑλληνόπουλα ὀφείλουν νὰ ὀμιλοῦν ἄριστα τὴν ἀγγλικὴ καὶ πολλὰς ἄλλες γλῶσσες, ἐπειδὴ ἡ πολιτιστικὴ κόντρα μαίνεται. Ἡ μετανάστευση συνεχίζει τὴν ἥρεμψή της, ὅπως τὸ ποτάμι πρὶν τὸν ἀπότομο καταρράκτη. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία ξέρει νὰ διαβάξει τὴν ἔκβαση τῶν γεγονότων, ἀφοῦ συνήθως ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται.

β. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, τελικὰ, δὲν ἀλώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γραφειοκρατία της. Οἱ περισσότεροι πιά μελετητὲς συγκλίνουν σ' αὐτὴν τὴν ἀποψη. Ἐπειδὴ ἐφάρμοσε πατερναλιστικὴ πολιτικὴ πρόνοια, ἀντὶ νὰ αὐξάνει τὸν ἐθνικὸ της πλοῦτο καὶ ἐπειδὴ ἔδωσε τὴν ἐκμετάλλευσή των λιμανιῶν σὲ Γενουάτες καὶ Βενετσιάνους. Τὸ λάθος της ἦταν, ποῦ μέσα στὴν αὐτάρεσκη ἀλαζονεία της, ἡ Αὐτοκρατορία μας δὲν κατάλαβε ὅτι ἡ ἐγκατάσταση στὴν Πόλη τοῦ πρώτου γενοβέζου ἐμπόρου σίμαινε τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους, ἂν παράλληλα δὲν ἐγκαθίστατο καὶ Κωνσταντινουπολίτης ἔμπορος στὴ Γένοβα.

Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία, γιὰ ὅλους ὅσοι ἀπὸ βόρεια καὶ ἀνατολικά ἔρχονται στὴν Πατρίδα μας, κρούει τὸν κώδωνα, ὅτι οἱ ξένοι μένουν πάντα ξένοι, ἂν δὲν οἰκειωθοῦν δημιουργικά, ἂν δὲν ἀγκαλιαστοῦν (προστατευτικά καὶ ἐλεγκτικά), ἀπὸ ἓνα ντόπιο, δυνατὸ, εὐέλικτο, πνευματικὸ, πολιτιστικὸ περιβάλλον. Ἡ ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς εἶναι ἐξάπαντος πρώτη προϋπόθεσις γιὰ τὴν παραμονὴ κάθε μετανάστη στὴ χώρα μας. Καὶ δεύτερη· ἡ ἀξιοποίησί τους γιὰ ἀνταποδοτικὲς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς μὲ τὶς χώρες τους.

γ. Τότε, οἱ Βυζαντινοὶ μας πρόγονοι δὲν κατανόησαν ὅτι οἱ Δυτικοὶ δὲν ἦταν ἓνα σῶμα, δὲν ἦταν κάτι ἑνιαῖο. Ἦταν δύο ἐχθρικοὶ κόσμοι μεταξύ τους, ἓνας γερασμένος κι ἓνας νέος, ἓνας φεουδαρχικὸς κι ἓνας ἀστικός. Μέχρι τὸν 19^ο αἰῶνα πίστευαν ὅτι ἡ συμμαχία μὲ τὸν παπισμὸ σημαίνει συμμαχία μὲ τὴν Εὐρώπῃ. Ἡ Αὐτοκρατορία μας δὲν μπόρεσε νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς «ἄλλης», ἀντιπαπικῆς Εὐρώπῃς, γιὰ νὰ τὴν ἀξιοποιήσει κατάλληλα. Κι ὅμως, ἐκείνη «ἡ ἄλλη Εὐρώπῃ», ἡ Εὐρώπῃ τῶν ἀστῶν, ζοῦσε στὸν Γαλατᾶ.

Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία βλέπει ὅτι σήμερα ὑπάρχει στὴ Δύση ἓνας κόσμος ποὺ μᾶς γνωρίζει, ταυτίζεται μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία μας πολιτιστικά καὶ οἰκονομικά. Εἶναι ἥδη ἐδῶ μαζί μας, ζεῖ πλάϊ μας καὶ δὲν εἶναι σωστὸ οὔτε φρόνιμο νὰ τὸν περιφρονοῦμε, οὔτε νὰ ἀδιαφοροῦμε γι' αὐτόν. Εἶναι ὁ κόσμος στὸν ὁποῖο σπουδάζουν παιδιὰ μας, ἐργάζονται ἀδελφοὶ μας καὶ ἀπ' ὅπου συνταξιοδοτοῦνται γονεῖς μας.

Ἡ ἐκκλησιαστική μας παιδεία, ὅμως, δὲν εἶναι μόνο ἀκαδημαϊκὴ φιλοσοφία. Εἰσχωρεῖ καὶ σὲ λεπτομέρειες τῆς ζωῆς· δευτερεύουσες, θὰ τὶς ἔλεγε κάποιος ἀφελής· ἀνούσιες, κάποιος μύωψ· ποὺ ὅμως ἔχουν τεράστια σημασία. Γιὰ νὰ ἐντοπίσουμε τὰ σημαντικὰ γεγονότα, συνήθως παρακολουθοῦμε τὶς αὐλὲς τῶν ἡγεμόνων, τὰ κλίτη τῶν ναῶν καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν στρατοπέδων. Κι ὅμως ἡ βαρυσήμαντη, γιὰ ὅλη τὴν ὑδρογείω, πορεία τοῦ Εὐρωπαίου δὲν ἄρχισε μὲ μαυροῦσα, διατάγματα καὶ χάρτες. Ἄρχισε στὴ μεγάλη τεχνολογικὴ ἐπανάστασι τοῦ 19^ο αἰῶνα, δηλ. στὶς ἀπαρχὲς τοῦ Μεσαίωνα, μὲ τρεῖς ἐφευρέσεις (Δρακόπουλου Παν., ὁ.π.)

Ἡ πρώτη ἦταν τὸ ἀλέτρι βαθείας ἀρόσεως, ποὺ ἀποτέλεσε τὸ θεμέλιο τῆς εὐρωπαϊκῆς γεωργίας. Πολλαπλασίασε τὴν ἀπόδοσι τῆς βόρειας εὐρωπαϊκῆς γῆς κατακόρυφα, 10 στρέμματα γῆς παρήγαν κρέας, γαλακτοκομικά, σιτηρὰ καὶ λαχανικά, ὅσα σὲ εὐφορὲς περιοχὲς τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀπέδιδαν 60 ἢ καὶ 70 στρέμματα. Τὸ Βυζάντιο, μέσα στὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τοῦ πλοῦτου του, ἀδιαφόρησε γιὰ τὸ ἀγροτικὸ ἐκεῖνο ἐπίτευγμα τῶν «βαρβαρικῶν» πρῶν ἐπαρχιῶν του.

Ἡ δεύτερη ἐφεύρεση ἦταν ἡ νέα σαγὴ (τὸ κολλάρο ποὺ φοριέται στὸ ἄλογο ὅταν ὀργώνει) καὶ τὰ σιδερένια πέταλα. Τὸ Βυζάντιο «κάτι» κατάλαβε. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β΄ τὸ 438 ἀπαγόρευσε τὴ ζεύξη ἵππου γιὰ βάρος μεγαλύτερο ἀπὸ 500 κιλά. Πολὺ ἀργότερα, τὸν 9΄ αἰῶνα, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ ΣΤ΄ ὁ σοφός, περιγράφει τὰ «σιδηρᾶ σελιναῖα πέδικλα μετὰ καρφίων» («Τακτικά», 717).

Ἡ τρίτη ἐφεύρεση ἦταν ἡ ἐξέλιξη τοῦ ὑδρομύλου στὴν Εὐρώπη. Μέχρι τότε, ὁ ὑδρομύλος τοῦ Βιτρούβιου ἄλεθε 400 λίβρες σίτου τὴν ὥρα, ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς 160 λίβρες καὶ ὁ μύλος ποὺ κινοῦσε ἓνα γαῖδοῦρι, μόλις 10 λίβρες τὴν ὥρα. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ὑδρομύλου στὴν Εὐρώπη τὸν 8΄ αἰῶνα (μὲ τὸν τροχὸ κάρητο στὸ ἔδαφος, ἀλλὰ ὄχι βυθισμένο στὸ νερὸ καὶ τὸ νερὸ νὰ πέφτει ἐπάνω του ἀπὸ ψηλά), ἔφερε κατακόρυφη αὔξηση τῆς παραγωγῆς. Στὴν Ἄρλ καὶ στὸ Μπαρμπενγκάλ, περιγράφονται δεκαἕξι τροχοὶ ποὺ ὁ καθένας κινοῦσε ἓνα ζευγάρι μυλόπετρες καὶ μποροῦσαν νὰ ἀλέσουν τρεῖς τόννους σιτᾶρι τὴν ὥρα, ποσὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων ὅλης τῆς περιοχῆς. Ἡ αὔξηση τοῦ πλοῦτου ἔφερε ὀργάνωση τῶν κοινωνιῶν σὲ πρῶιμες συνεταιριστικὲς μορφές, γέννησε τὴν ἀστική τάξη καὶ «μετάλλαξε» τοὺς φεουδάρχες σὲ... ἱππότες.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖ τὶς σύγχρονες τεχνολογικὲς ἀνελιξεις στὸν πλανήτη, οὔτε τὶς κοινωνικὲς τάσεις ποὺ δημιουργοῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὶς ὑγιεῖς πνευματικὲς ἀνησυχίες ποὺ ἐγείρουν. Ἐὰν ἐμπιστευόμαστε ὅτι «οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου δὲν θὰ ξεπεραστοῦν ποτέ» (Ματθ. 24, 35), τότε «ἀλίμονό μας (Α΄ Κορ. 9,16) ἂν δὲν εὐαγγελιζόμαστε» τὸν σύγχρονο κόσμο, ὁ ὁποῖος στροβιλίζεται μέσα στὴ δίνη τῶν ἀνακαλύψεων καὶ στὶς ἀνεμάτιστες τεχνολογικὲς ἀνέσεις του. Ἐπρεπε ἤδη νὰ εἴμαστε ἐκεῖ, σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ὅπου συμβαίνουν τὰ αὐριανὰ γεγονότα, μὲ πλήρη πνευματικὴ ἐξάρτυση, γιὰ νὰ ἐργαστοῦμε, νὰ καινοτομήσουμε, νὰ κρίνουμε, νὰ συγκρίνουμε, νὰ ἀξιολογήσουμε, νὰ ταξινομήσουμε, νὰ κατατάξουμε, νὰ βοηθήσουμε στὴν βελτίωση κάθε ἐπιτεύγματος, κάθε θεωρίας, κάθε τάσεως ποὺ κυκλοφορεῖ. Ὅλα αὐτὰ, κάτω ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς ἐλευθερίας, ἀνοιχτῆς, ἐπιδεκτικῆς, πλαστικῆς καὶ φιλάνθρωπης ματιᾶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας μας.

Ἐπειδὴ, αὐτὴ ἡ ἰδική μας ἐκκλησιαστικὴ παιδεία, σὲ ὅλη τὴν ἱστορικὴ της πορεία, δὲν βαρύνεται μὲ τίποτε ἀντιεπιστημονικό, φανατικό, ἀπάνθρωπο ἢ ἀκραιῶ. Ἀντίθετα, χαρακτηρίζεται μὲ ὅ,τι χρησιμότερο καὶ ὠφελιμότερο ἀκούστηκε ποτὲ στὸν κόσμο. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ καμαρώνουμε γι' αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀξιοποιοῦμε.

Προγραμματίζουμε, άραγε, έστω έπί χάρτου, τó αύριο τής έκκλησιαστικής αύτης παιδείας μας; Θα παραμείνει εύφορο κτῆμα τής Έκκλησίας; Θα τήν γευθεί σήμερα ó λαός μας, γιά νά τήν μεταδώσει στα παιδιά του αύριο;

Σέ ποιά γλώσσα θα τήν μεταγγίσουμε; με ποιά μορφή; και άπό ποιά διοικητική δομή;

Ό «έλλην λόγος», άναντίρρητα φορέας πολιτισμού, ζυμωτήρι έννοιών και τέχνης, ύπηρετήσε άριστα έπί δυó χιλιάδες χρόνια τó δόγμα, τή λατρεία και τήν πνευματικότητα τής Έκκλησίας. Με αύτón τόν λόγο, καταγράφηκαν βιώματα, έμπειρίες, άλλατα τού νοϋ και άποκαλύψεις τού Θεοϋ. Στην ποιητική μορφή αύτου τού «έλληνος λόγου», ψάλλεται ó Θεός, διαλέγονται οί Άγγελοι και εύθυμεί ή ψυχή τού λαοϋ μας. Μά! Ό έλλην λόγος πλέον φθίνει· νά τó πώ ξεκάθαρα, τελείωσε πιά. Τó γιατί συνέβη και άν γίνεται νά αναστηθεί, δέν είναι τού παρόντος. Όμως, ή έκκλησιαστική παιδεία δέν πρέπει νά μείνει άδιέξοδη. Τα δόγματα τής πίστεως, ή θεολογική ποίηση και ή λογοτεχνία δέν γίνεται νά μετατραποϋν σε «ψιλá γραάμματα». Έπειδή τότε, κάποιοι «άλλοι» θα φέρουν «άλλα» γραάμματα, bold, γιά νά μορφώσουν μ' εκείνα τόν κόσμο μας. Είναι σοβαρό τó ζήτημα τής λόγιας γλώσσας, όμως με προβληματίζει τó γεγονός ότι άκόμα και ή δημοτική έγκαταλείπεται μπροστα στη γοητεία τής ήλεκτρονικής έπικοινωνίας. Θα βρεθεί όχημα (διάβαζε: «έφαρμογή»), που θα αναλάβει νά μεταφέρει τήν έκκλησιαστική μας παιδεία στο αύριο; Κι όμως, ύπάρχουν δίπλα μας, γύρω μας, μέσα στους ναοϋς παιδιά δικά μας, με άριστη γνώση τής ψηφιακής τεχνολογίας. Θα τούς δώσουμε τή δυνατότητα νά μάς προτείνουν μιá ψηφιακή Κατήχηση, μιá διαδραστική Λατρεία, μιá συμβατή με τήν τεχνολογία Έκκλησία; Έξαπολύουμε μιá έγκύκλιό μας ή όποία διαβάζεται και άκούγεται άπό τόν συγκεκριμένο κόσμο μας. «Άνεβάζουμε» ένα βιντεοσκοπημένο μήνυμα και τó βλέπουν σε έλάχιστη ώρα χιλιάδες νέοι άνθρωποι.

Όφείλουμε νά όμολογήσουμε ότι «ό ένδοξός μας βυζαντινισμός», καθώς έρμηνεύεται στην Συμβολική, μεστός σημαίνόντων και σημανομένων, πλήρης νομιμάτων και σημασίας, με τήν ιδιαίτερη παραδοσιακóτητα και ιεροπρέπεια που διαθέτει, είναι πιά μιáς άλλης έποχής. Μιáς έποχής που οί άνθρωποι έδειχναν έξωτερικά αύτó που ήταν ή θεσμοθετημένα τó κάλυπταν με έπισιμότητα. Έτσι προέκυψαν, τόσο μέσα στην Έκκλησία όσο και έξω, οί έπίσημες τελετές, οί έπιμελημένες άμφιέσεις και οί μεγαλοπρεπείς προσφωνήσεις. Σήμερα όμως ή κοινωνία άπλοποιείται εύτελιστικά. Τó κρατικό Πρωτόκολλο άποφιλώνεται σε βασικά του σημεία. Η εμφάνιση τών έπίσημων προσώπων γίνεται λιτότερη, άκόμα και σε ιστορικές στιγμές. Οί δέ προσφωνήσεις άπο-

δώσεων τιμής θεωρούνται ότι «υψώνουν τείχη» και απομακρύνουν από τη «λαϊκή βάση». Κατανοώ τη θερμή άφιξη όσων μᾶς φωτογραφίζουν με τὰ κινητά τους τηλέφωνα στις λιτανείες, όμως ἡ εἰκόνα αὐτὴ τείνει νὰ γίνῃ δεδομένη τόσο στὰ Μυστήρια ὅσο καὶ στὴ Λατρεία μας. Δὲν συμφωνῶ μετὰ τὰ παραπάνω, ὅμως τὰ βιώνουμε ὅλοι. Ὅποτε, ἄς παραδεχτοῦμε κάποτε ὅτι καὶ ἡ ἰδική μας, λειτουργικὴ ἀλλὰ καὶ καθημερινὴ ἐμφάνιση, τουλάχιστον τὸ καλοκαίρι, χρειάζεται νὰ συζητηθεῖ, ἐπειδὴ στὴν Πατρίδα μας, «τὸ ῥᾶσο ...κάνει τὸν παπᾶ». Τὸ ζήτημα τῶν λογιωτατισμῶν καὶ τῶν προσφωνήσεων σὲ ὑπερθετικὸ πάντα βαθμῶ, περιορίζεται σὲ κληρικούς μόνο, ὅποτε καθίσταται εὐκολότερη ἢ διαχείρισί του. Εἶναι θέμα παιδείας καὶ μάλιστα... ἐκκλησιαστικῆς!

Ἀπὸ ποιά διοικητικὴ δομὴ θὰ προταθεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία στὸ αὐριό; Μιλῶ γὰρ τὴ σύνολο Ἐκκλησία καὶ τὴ συνολικὴ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία μας, ποὺ κάποτε ἔβρεχε τὰ πόδια τῆς στὴ Μεσόγειο ἀλλὰ τώρα ἐξαπλώθηκε καὶ μαθητεύει σχεδὸν «πάντα τὰ ἔθνη». Ἔνωσα τὴν πρώτη ἐκπλήξη ὅταν στὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία «χώρησε» σὲ μὴ αἶθουσα. Μέσα στὴν ὁποία ἀνέπτυξε ὅλη τὴ θεολογικὴ τῆς παιδεία, τὴν πατερικὴ τῆς ἐμπειρία καὶ τὴν ποικιλία τῆς ἀγωνία γὰρ τὸ μέλλον τῆς. Τὴν ἐκπλήξή μου διαδέχτηκε ὁ φόβος. Φοβήθηκα τὴ δυναμικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ κάθε ἱεράρχης εἶχε «κουβαλίσει» τὰ βιώματα τοῦ πληρώματος τῆς ἐπισκοπῆς του καὶ «ἀπαίτησε» ἀπαντήσεις. Λύσεις, ποὺ θὰ ἔπρεπε: νὰ ἔχουν ἀναδυθεῖ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴ χριστιανικὴ Γραμματολογία μας, νὰ ἔχουν ποτισθεῖ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων καὶ νὰ ἔχουν ἀντιγράψει τὴ βιοτὴ τῶν ἁγίων μας. Συγχρόνως ὅμως, λύσεις ποὺ θὰ ἀναπαύσουν τὸν σύγχρονο χριστιανό – μέλος τῆς κάθε ἐπισκοπῆς, σὲ Εὐρώπη, Ἀσία, Ἀμερικὴ, Ἀφρικὴ καὶ Αὐστραλία. Ἐξω ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης φωνασκοῦσαν οἱ φοβισμένοι φρυκτωροὶ τῆς μουσειακῆς πίστεως, χωρὶς νὰ ἀγωνιοῦν ὅμως. Γὰρ κείνους ἀδιαφόρησα τελείως· ὅμως γὰρ τοὺς «ἐντός»; Σκεπτόμουν· τί μᾶς συνδέει πιά, ὅλο αὐτὸ τὸ Ὁρθόδοξο μωσαϊκὸ τῶν λαῶν, μετὰ διαφορετικὲς γλώσσες καὶ νοοτροπίες; Τί κοινὸ ἔχουμε, σκορπισμένοι σὲ τόσες σφαῖρες πολιτισμικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιρροῶν; Εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς χαρακτηρίζῃ Ὁρθόδοξος μόνο ἡ κοινὴ ἀφιέρωση; Ὁχι! Ἀπαράβατα κοινὸς παρονομαστὴς πρέπει νὰ παραμείνῃ μόνο ὁ Χριστὸς καὶ τὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ ἀπὸ τὴν πολυποικιλὴ παράδοσί μας ἄς ἐπιλέγῃ κάθε λαὸς τῆς γῆς (ποὺ ἀσπάζεται τὴν ὀρθόδοξη βιοτή), ὅ,τι ἀρμύζει μετὰ τὴν ἰδιοπροσωπία του. Καὶ ὅχι νὰ κάνει copy-paste κάθε τι ἑλληνικό!

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παιδεία ὀφείλει νὰ ἐπαναφέρει τὴν τροχιά μας στὴ βασικὴ ἐκκλησιολογία μας: ὅτι κύτταρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ὁ ναός, ἡ

ἐνορία καὶ ἡ ἐπίσκοπὸς. Ἐὰν δὲν ἐπιστρέψουμε ἐκεῖ, τότε μέσα στὸν ἴλιγγο τῶν γεωπολιτικῶν συμφερόντων, ὁ δρόμος μας προβλέπεται κακοτράχαλος καὶ ἡ πορεία μας φυγόκεντρη. Ἀντιλαμβάνομαστε γύρω μας ὅσα τεκταινόνται; Μετὰ τὴν «πτῶση τῶν ἀετῶν» ἡ δική μας ὁρολογία καὶ νοοτροπία δὲν ἀντέχει νὰ εἶναι ἀκόμα «αὐτοκρατορική». Σὲ μιὰ ἱστορικὴ Δύση ποῦ πληθυσμιακὰ πλημμυρίζει ἀπὸ Ἀνατολὴ καὶ μιὰ Ἀνατολὴ ποῦ τεχνολογικὰ ἐξοπλίζει τὴ Δύση, ἐμεῖς ποῦ θὰ ἐνταχθοῦμε πνευματικά; Θὰ συνεχίσουμε «ἐστῶτες καὶ θερμαινόμενοι», νὰ παρακολουθοῦμε ἕναν κόσμο ποῦ χθὲς μᾶς ἀνῆκε, σίμερα δὲν μᾶς ἀκούει καὶ αὔριο δὲν θὰ μᾶς ἀναγνωρίζει πιά; Ἀντὶ γιὰ πρωταγωνιστὲς τῆς ἱστορίας, θὰ «θεώμεθα τὰ τεκταινόμενα» ὡς γηραλέοι πρῶην ναυτικοί, ξεπεσμένοι στὰ μουργαγία τῶν ἀναμνήσεών τους; Θὰ παραμείνουμε ἀγκυροβολημένοι στὸ λιμάνι μὲ τὸ Πηδάλιο τροχοπέδη καὶ τὰ πανιά κατεβασμένα; Δὲν θὰ ἀνοιχτοῦμε στὴν κυματοτρῶφο θαλασσοταραχὴ ποῦ μᾶς περιμένει, ὥστε νὰ βάλουμε πόδι στὴν ἀντίπερα ὄχθη;

Ἡ λύση ποῦ μᾶς ἀπομένει εἶναι μία: Πίσω στὴ λαγαρὴ φωνὴ τῆς Τιβεριάδος καὶ στὴν γνήσια ἐκκλησιαστικὴ παιδεία μας!

Σ' ἕναν κόσμο ποῦ ὀλοένα μεταβάλλεται, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ παραμείνει αὐτὸ ποῦ ἦταν ἀπαρχῆς: τύπος τῆς θείας τάξεως καὶ ὄχι παρακολούθημα ὁποιας ἐγκοσμιοκρατικῆς ἀντιλήψεως. Παντοῦ θὰ εἶναι, γιὰ ὅλα θὰ ἔχει ἀποψη, μὲ ὅλα θὰ συμπορεύεται εὐεργετικά, κανέναν δὲν θὰ διώχνει, μὲ κανέναν δὲν θὰ συντάσσεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴς «κόκκινες γραμμὲς τῆς» δὲν θὰ ξεφεύγει. Ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀνθρωπιστικὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος ποῦ τὴν διέπουν, διαθέτει καὶ ἕνα «ἄνωθεν δῶρημα τέλειον». Μπορεῖ νὰ κινεῖται ἀνάμεσα στὴ γνώση καὶ στὸ θαῦμα, ὅπως ἔκαναν οἱ Πατέρες τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὅταν ἐξάντλησαν τὰ φιλοσοφικὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὴς θεολογικῆς ἐνατενίσεως, τότε προσέπεσαν γονατιστοὶ μπροστὰ στὴν ἀλυσοδεμένα φυλασσόμενη λειψανοθήκη τῆς Ἁγίας Εὐφημίας.